

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü

9 MİLLETLERARASI
TÜRK HALK
KÜLTÜRÜ KONGRESİ

MÜZİK OYUN VE EĞLENCE

SOMUT OLMAYAN
KÜLTÜREL MİRASIN
KORUNMASI ÇALIŞMALARI

ORDU İLİ VE YÖRESİNDE SONA ERMEKTE OLAN MESLEKLER VE BU MESLEKLERİN GELECEK NESİLLERE AKTARILMASI SORUNU

Prof. Dr. Necati DEMİR¹

Giriş

Ordu ili topraklarındaki Türk varlığının izleri bin yıldan daha eskidir denilebilir. Bölgeye Selçuklulardan önce başka Türk boylarının yerleştiği bilinmektedir. 1100 yılında burada çok sayıda Peçenek askerinin bulunması², Kıpçak Türkçesinin bazı ağız özelliklerinin hâlâ yaşaması³ ve Kıpçaklara ait diğer bazı bilgiler⁴ bunun güçlü delilleridir. Mesudiye Esatlı köyünde yer alan kaya üstü resim ve yazıları M.S. 2-3. yüzyıldan kalmış Türk mührüdür⁵.

Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'ni gerçek bir Türk vatani yapma çalışmaları Malazgirt Savaşı'ndan hemen sonraki yıllara rastlar. Malazgirt Zaferi'nden sonra Gümüşhane üzerinden Trabzon'a inen Oğuz Türkleri, buradan Ordu'ya geçerler. Fakat bu bir fetih değil, belki de fethin ön çalışmalarıdır.

1 Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi-Ankara / demir_necati@hotmail.com www.necatidemir.net

2 Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Cilt: II., (Çeviren: Fikret Işıltan), Ankara 1992, s. 17.

3 Zeynep Korkmaz, *Bartın ve Yöresi Ağızları*, Ankara 1984, s. 3.

4 Salim Cöğçe, "Doğu Karadeniz Bölgesinin Türkleşmesinde Kıpçakların Rolü" *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi yay., Samsun 1988, s. 477-483.

5 Necati Demir "Esatlı Köyü (Ordu-Mesudiye) Kaya üstü Resim ve Yazıtları ile Bunların Tarihî Alt Yapısı" *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks*, 2009/II, Vol. 1, No. 2, s. 3-30.

Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'nun kuzeyinin fethi görevi Dânişmendlilere verilir. Dânişmendliler, bu bölgenin büyük bir bölümünü kısa zamanda fetheder. İlk başkentlerini Sivas'a kurarlar. Merkezi devletlerini oluştururlar. Bu sırada onların problemlerinin başında Karadeniz'e inmek gelmektedir. Karadeniz Rumlarıyla daha iyi mücadele edebilmek için başkentlerini Niksar'a taşırlar.

Ordu ili ve yöresinin kalıcı olarak Türk vatanına katılması çalışmaları Niksar'ın başkent olmasından sonradır. Karadeniz sahillerini fethetmek için 1105 yılında harekete geçen Dânişmendliler, Aybastı'ya bağlı Perşembe Yaylası'nda pusuya düşerler. Yaklaşık altı bin şehit verdikten sonra geri çekilmek zorunda kalırlar⁶. Sonuçta bugünkü Ordu ili topraklarının bir bölümünün fethi parça parça olmak üzere Dânişmend Gâzi'nin oğulları ve torunları zamanında gerçekleşir.

Selçuklular, Dânişmendli Devleti'ni 1178 yılında yıkarlar. Doğal olarak topraklarına sahip olurlar. Dânişmendliler yıkıldığında Trabzon Rumları ile sınırı büyük ihtimalle Mesudiye'ye bağlı Kale köyü idi. Selçukluların bölgede ne gibi faaliyetlerde bulunduğu bilinmemektedir.

XIV. yüzyılların başlarında Selçuklu Devleti de yıkılır. Bölgede Mesudiye'nin Kale köyü merkez olmak üzere Dânişmendlilerin torunları tarafından Hacımiroğulları Beyliği kurulur. Hacımiroğulları Beyliği döneminde, 1380'li yıllarda Türkler Karadeniz sahillerine kadar inerler. 1397 yılında Giresun'u da alarak topraklarını genişletirler. Bu beylik XV. yüzyılın başlarında Osmanlılara bağlanır.

Dânişmendliler'in bünyesinde Oğuz boylarının tamamına yakını bulunmakta idi⁷. Bunlardan ne kadarının Ordu ili ve yöresine yerleştiği tam olarak bilinmemektedir. Fakat bu boylardan Çepniler'in diğer boylara göre bölgemizde daha kalabalık olduğu açıktır. Dânişmendlilerin Türk vatanına kattığı bölgede Çepni isminin diğer boylara göre ezici bir çoğunlukta olması, bunun bir delili olsa gerektir⁸. Ayrıca Giresun'un yakınlarında *Vilâyet-i Çepni* ismiyle bir ilin bulunması⁹ ve bu bölgeden Ordu yöresine çok miktarda göç olması göz ardı edilemeyecek önemli konulardır.

Osmanlılar, Hacımiroğulları Beyliği'nin teşkilatlanmasını pek değiştirmemiştir¹⁰. Bölgedeki yer isimlerinin büyük bir çoğunluğu da bu dönemden kalmış ve değiştirilmeden tahrir defterlerine kaydedilmiştir¹¹.

Tahrir defterlerine göre Ordu ili ve yöresine büyük çoğunlukla Oğuz boylarından Çepniler yerleşmiştir. Hacımiroğulları Beyliği'ne mensup Türklerin önemli bir kısmının Çepniler olduğu düşünülmektedir¹². 1455 yılında kaleme alınan tahrir defterlerine göre Ordu ili ve yöresinde iki *Çepni*, bir *Çepniköy*, bir de *Çepnilü* ismiyle yer adları bulunmaktadır¹³.

6 Necati Demir, "Dânişmend Gâzi ve Şehadeti", Tarih ve Medeniyet, S. 34, Ocak 1997, 24-27.

7 Dânişmendlilerin Türk vatanına ilâve ettiği bölgelerde yer ismi olarak Oğuz boylarının tamamına yakınının bulunması, bunun bir delili olsa gerektir (Bkz. Faruk Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul 1992; Tuncer Gülensoy, "24 Oğuz Boyunun Anadoludaki İzleri", *Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı 1977*, s. 73-98).

8 Faruk Sümer, *Oğuzlar*, s. 317.

9 Faruk Sümer, "Çepniler -III-", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 57, Eylül 1991, s. 5-18.

10 Bahaeddin Yediyıldız, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, Ankara 1985, s. 43.

11 Bahaeddin Yediyıldız-Ünal Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I*, Ankara 1992, s. 16-398.

12 Faruk Sümer, *Oğuzlar*, s. 242.

13 Yediyıldız-Üstün, age., s. 619.

1. Ordu ve Yöresinde Türk El Sanatları

Uzun bir tarihi geçmişi olan Ordu ili, doğal olarak el sanatları ve halk kültürü açısından zengindir diyebiliriz. Asırlar boyunca yapıp ortaya koyduğu hemen her eşyayı sanatıyla damgalayan yöre halkı, bu özelliği ile alâka duymayan insanları bile hayran etmeyi başarmıştır. Kalıcı mekanlara koyduğu taşı ve her ihtiyacında istifade ettiği ağacı bir kuyumcu ustalığı ile işlemiştir. Bununla birlikte günlük ihtiyaçlarında sık sık kullandığı halı, kilim, seccade, kolan, kuşak, mutfak araç gereçleri, giyim kuşam ve hayvancılık malzemelerinde de aynı hassasiyeti gösterdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Sanayi devrimine hazırlıksız yakalanan bölge, pek çok geleneksel sanatını güncelleyememiştir. Sanayi devrimi ile üretimin hızlanması ve kolaylaşması ile bu meslekler yavaş yavaş anlamsız ve gereksiz hale gelmeye başlamıştır. Türklüğün geleneksel sanatlarının çoğu ya sona ermiş durumdadır veya son temsilcileri ile devam etmektedir. Bunlardan bazılarını göz atalım:

1.1. Bakırcılık

Bakır madeninini çeşitli tekniklerle şekillendirilerek günlük hayatta kullanılacak hale getirme mesleğidir bakırcılık. Günlük hayatta kullanılan veya ihtiyaç duyulan her türlü mutfak eşyası tencere, çömlek, ibrik, kazan, sini(tepsi), bardak ve taşıma kapları bakırdan yapılmakta idi. Bakır ustaları, sanatlarını usta-çırak ilişkisi içerisinde öğrenmekte idi. Bakır; 1) Dövme¹⁴, 2) Kazıma¹⁵, 3) Zımbayla kazıma¹⁶ biçiminde şekillendirilmekte idi.

Teknolojinin gelişmesi ile bu araçlar çok farklı şekillerde üretilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla meslek son bulma aşamasına gelmiştir. Türkiye'nin hemen her tarafında yirmi yıl öncesine kadar meslek geçerliliğini sürdürmekte idi. Günümüzde süs eşyası, dekorasyon amaçlı objeler, tablolar ve bakır isimlikler üretilmektedir. Dolayısıyla çok az sayıda kişi bakırcılık mesleğini devam ettirmektedir.

1.2. Değirmencilik

Ordu ili ve çevresinde değirmencilik, su değirmeni inşa etme, değirmeni çalışır duruma getirme işinin adıdır.

Değirmen binasının inşasında öncelikle dış duvarlar örülür. *Duvar örme işi, taşçı* (duvar ustası) tarafından gerçekleştirilir. Duvarların üzerine çatı kurulur. Değirmen iki kattan oluşmaktadır. Alt katına domuzluk denir. Domuzluk¹⁷, çarkın bulunduğu ve döndüğü yerdir. Zeminden aşağıda kalan bu kısma değirmenin dönmesi için gerekli olan alt sistem kurulur. Değirmenin çalışması ile ilgili sistemin temeli domuzlukta atılır. Buraya boydan boya yaklaşık 15x15 cm. kalın-

14 Dövme: Bakırın şekillendirilmesi dövme yöntemi yapılmaktadır. Yapılacak malzeme, örsün üzerinde çekiçle dövülerek şekillendirilir. Malzemenin kalınlığının eşit olabilmesi bakır örs üzerinde sürekli çevrilerle dövrülür.

15 Kazıma: Çivi şeklindeki demir çubuklarla bakır malzemenin üstü kazınarak şekillendirilir. Bu şekilde bakır üzerinde çok çeşitli motifler oluşturulur.

16 Zımbayla Dövme: Yapımı bitmiş bakırlar kimi zaman süslenir. Kalem ucu gibi şekilli çelik çubuklara çekiçle vurulmasıyla yapılan bir tekniktir. Böylece kabartma desenler oluşturulur.

17 Ulubey'in bazı köylerinde dovuzluk, Ünye'de su akamağı; Mesudiye'nin Koyulhisar'a yakın köylerinde doñuzluk denilmektedir.

Iğında, tabana paralel olarak dört köşeli bir ağaç yerleştirilir. Buna taban ağacı¹⁸ denir.

Değirmenin ikinci katına ocak denir. Ocak, değirmenle ilgili önemli işlerin yapıldığı bölümdür. Değirmenin üst bölümünün oluşturulması için öncelikle taşın çevresine dört direk dikilir. Değirmen direği denilen bu ağaçların alt kısmı yere, üst kısmı çatıya sabitleştirilir. Dört ağaç, ortalarına lata çakılarak ikişer ikişer birbirine bağlanır. Lataların üzerine, üst kısmı geniş (yaklaşık 100 cm.), alt kısmı ise oldukça dar (yaklaşık 3 cm.) üst tekne yapılır. Üst tekne¹⁹, öğünecek zahirenin koyulduğu yerdir.

Değirmen taşı, alt ve üst olmak üzere iki tanedir. Değirmen taşının hazırlanmasına, taş kesmek denilir. Taş kesme işini taşçı, (taş ustası) yapmaktadır.

1.3. Demircilik

Demirciliğin çok eski bir Türk sanatı olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır. Türk destanlarında demircilere sıkça yer verilmesi, demircilerin kutsallığına inanılması, bunu açıkça ortaya koymaktadır. Demircilik Ordu ili ve çevresinde en yaygın sanatlardan birisidir. Bütün tarım araçları, nal, zincir türleri, el araçları, marangoz ve taş ustalığı araçları, bina yapımı araçları vb çekiç, örs, mengene, ocak gibi araçları kullanarak hep demirciler tarafından üretilmekte idi. Şehir merkezinde “Demirciler çarşısı” olarak bilinen bir sokak bulunmakta, bu sokak boydan boya demirci ustaları faaliyet göstermekte idi. Hemen her küçük yerleşim yerinde bir veya birkaç demirci ustası bu işten hane geçindirmekte idi. Kısmen devam eden sanatlardandır.

1.4. Dericilik

Dericilik, havya derilerinin fiziksel ve kimyasal olarak birtakım işlemlere tabi tutarak kullanılabilir veya giyilebilir hale getirilmesi işinin adıdır. Kesilen hayvanın sırtından yüzülmüş ham derinin, mamul deri edilmesi için işleme alınmasına kadar geçen süre içerisinde gerçekleşen eylemlerin tamamı bu sanatın faaliyet alanıdır. Muhtemelen insanlık tarihi kadar eskidir. Başlarda insanlar soğuktan korunmak için hayvanlardan elde edilen kaba postları giyim eşyası olarak kullanmışlardır. İnsanlık; giyeceği ve günlük hayatta kullanabileceği pek çok malzemeyi deriden elde etmiştir. Ayakkabı, elbise, başlık, at koşumu, çadır, kılıf, yelken çoğu zaman deriden üretilmiştir. Hem dayanıklı hem de kolay şekil verilmesi açısından insan hayatında son derece önemlidir. Öyle görünmektedir ki ilk başlarda estetik anlayış güdülmezdi. Zaman içerisinde deriye daha iyi şekil verme kaygısıyla gelişmiştir.

Dericilik, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar geleneksel şekilde yapılmakta idi. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren İstanbul, Ege Bölgesi'nde ve Anadolu'nun bazı şehirlerinde özel ve modern deri fabrikaları kurulmuştur. Bu fabrikaların ürettiği deriler, ülkenin iç ihtiyacını karşıladığı gibi çeşitli yabancı ülkelere de ihraç edilerek, Türkiye'ye ekonomik girdi sağlamaktadır.

Günümüzde deri pek çok alanda kullanılmaya devam etmiştir: Deri üstüne işlemler yapılarak süs eşyası olarak kullanılmış, deriden sandıklar, hayvanlar için semerler vb. kullanımında hala devam etmektedir. Bununla birlikte dericilik veya deri ustalığı tarihe karışmış gibi görünmektedir.

18 Ünye: köprü; Akkuş: kargacık ağacı; Fatsa: yasduk.

19 Fatsa: denelik.

1.5. Fırıncılık

Tarih boyunca insanlığın en önemli besin maddesi olan ekmeği üretme işinin adı fırıncılıktır. İlk mucidi tartışmalıdır. Çok yakın zamana kadar şehir merkezlerinde ve nüfusu kısmen yüksek yerleşim yerlerinde pek çok aile geçimini bu işten karşılamaktaydı. Yakın zamanlarda bu meslek de teknolojiye yenik düşmüştür. Bununla birlikte fırıncılar teknolojik yenilikleri geleneksel alışkanlıklarla, damak tadına ve sağlığa uygun harmanlayarak sofralarımıza sunmaya devam etmektedir. Fakat geleneksel fırıncılık tarihe karışmak üzeredir.

1.6. Hızarcılık

Ağacı; ev yapımında ve diğer günlük işlerde daha kullanışlı hale getirme mesleğinin adı, hızarcılıktır. Kesilen ağaçlar baltayla dört bir yanı yonularak tomruk haline getirilir. Arazinin uygun bir yerine derme çatma bir tezgâh yapılır. Tomruk üzerinde hızarcının geçeceği yerler çeşitli yöntemlerle işaretlenir²⁰. Sonra da yapılan tezgâhta, hazırlanan kereste kol gücüyle tahta haline getirilir. İki hızarcı, yine başka bir ustanın ürettiği hızarla, birisi altta diğeri üstte, hızarcının dışlarını aşağıya doğru çekerek ağacı böler. Hızarcılar gün boyu bir yukarı bir aşağı çekerek keresteyi tahtaya çevirirler.

Elektriğin her yerleşim yerine ulaşması ve teknolojinin gelişmesi ile atölyeler kurulmuş ve bu meslek tamamen tarihe kavuşmuştur.

1.7. Kalaycılık

Bakırcılığın yan sanatı olarak da bilinmektedir. Fakat bu sanatı bakırcılıktan ayrı yürüten ustalar da mevcuttur. Ordu ili ve çevresinde bakırcılık kadar yaygın bir diğer meslek grubu da kalaycılıktır. Kalaylanacak malzeme tuz ruhu ya da sabun sodasıyla temizlenir. Ateş yakılır. Bakır tava geldiğinde nişadır pamukla bakıra sürülür. Kalay bakırın parlatılması kullanılabilir hale gelmesi için önemlidir. Günlük hayatta bakırın kullanılması çok azalmıştır. Dolayısıyla kalaycılık mesleği de sayılı temsilcileri ile devam etmekle birlikte yakın zaman içerisinde tarihe karışacak gibi görünmektedir.

1.8. Kaşıkçılık

Yemek yenilen kaşıklar, aşçılıkta kullanılan kepçe ve benzer ürünleri üretmenin adı, kaşıkçılıktır. Bu ürünler, 1950'li yıllara kadar kaşıkçılar tarafından ağaçtan üretilmekte idi. Genellikle şimşir ve kayın ağacı kullanılır. Ormandan sağlan şimşir ve kayın ağacı kaşıkçılar tarafından şekil verilerek kaşık, çatal, yemek maşası, kepçe vb. haline getirilir. Bu meslek de teknoloji kurbanı olmuş ve tarihe karışmak üzereye gelmiştir.

1.9. Kilimcilik

Yünden, günlük hayatta veya süs için kullanılan düz dokuma, yaygılar, cecim ve bezayağı gibi dokumaları üretme işinin adı kilimciliktir. Üretilen kilimler bölgede genel olarak *Çepni / Çepnü kilimi* olarak bilinmektedir.

²⁰ Tahtayı düzgün kesmek için önce kütüğe *çilpi / çirpi* atılır. Kütük boyunda bir ip, aşu çamuruyla kırmızı renge boyanır. Bu ip kütüğün iki başına getirilir ve gergince tutulur. Sonra hafiften kaldırılıp bırakılır. İpteki kırmızı boya kütüğe düzgün bir iz bırakır. Hızarcılar kütüğü tahtaya çevirirken bu çizgiyi takip ederler.

Ordu ili ve yöresinde kilim dokumacılığı tarihinin ne kadar eskiye gittiği konusu hakkında kesin bir tarih vermek şimdilik imkânsızdır. Şimdiye kadar bu konudan doğrudan bahseden bir kaynağa rastlanmamıştır. Fakat bazı ipuçları da yok değildir. Daha 1455 yılında Ordu'nun pek çok köyünde *Boyahaneler* bulunmakta ve bunlardan vergi alınmaktadır²¹. Ayrıca bu bölgede *Tarakçı* adlı bir yer bulunmaktadır²².

Bölgede kilimin yanı sıra benzer şekilde düz dokuma yaygı türleri olan, fakat kilime göre farklı tekniklerle oluşturulan cecim ve bezayağı gibi dokumalar da mevcuttur. Ancak yörede bu tür düz dokuma yaygılar içerisinde en çok kullanılan ve uzun süredir değerini kaybetmeden otantik özelliklerini koruyan kilim olmuştur diyebiliriz. Yörede daha çok yaygı amaçlı değerlendirilen kilimler; seccade, divan (sedir/makat), yolluk, duvar kilimi gibi gruplara ayrılırlar. Kullanım amacı ve yaygınlığı bakımından bunlardan birisi, belki de en önemlisi, seccade kilimlerdir.

Seccade kilimler; Gülyalı, Kabadüz, Ulubey, Ordu merkez ilçe ve köyleri ile Perşembe ilçesinin doğu kısımlarında tespit edilmiştir. Yaptığımız incelemelerde bu tür kilimlerin dokuması, bölgeye sınır olan Giresun'a doğru uzayıp gitmektedir.

Son otuz yıla kadar bu bölgede seccade kilim dokuma geleneği pek zengin imiş. Hemen her köyde dört haneden birinde seccade kilim dokuyabilen hanımlar var imiş. Günümüzde sayıları çok azalmıştır. Geleneğin sona erdiğini söylemek bile mümkündür.

1.10. Küpçülük,

Günlük hayatta kullanılan su ve yemek kapları, sırlı küpler, boru, uzun süre bekletilecek yiyecek kaplarını özel hazırlanmış topraktan üretmenin adı, küpçülüktür. Bu meslek, Ordu'da Mesudiye ilçesine bağlı Küpçü köyünde icra edilirdi.

Eski dönemlerde kap, kazan, tencere, kupa, küp ve benzeri saklama, pişirme ve servis kapları, diğer kullanımlar için çiçek saksısı, boru, tuğla, çatı örtüleri ve bunlara benzeyen malzemeler topraktan üretilmiştir. Bakır, çinko, gümüş gibi madenlerin bulunması ile önemini kaybetmiş ancak varlığını sürdürmüştür.

Küp toprağı iki üç çeşit killi toprak ve silisin karışımından oluşur. Bu karışımın çok iyi yoğrularak çamur haline getirilmesi ve bir süre dinlendirilerek mayalanması gerekir. Mayalı bu çamur, çark denilen ayakla veya motorla çevrilen makinelerde istenildiği gibi şekillendirilir. Biraz kuruması için güneşsiz ve rüzgârsız yerde bekletilir. Daha sonra 900 ile 1000 derece arasında 9-10 saat pişirilir. Şayet sırlı küp yapılacak ise fırınlanıp soğutulmuş parçalar, zift veya kurşun esaslı sülyen sırla kaplanır ve yeniden fırınlanarak soğuması beklenir.

Küpçülük ya da çamur işçiliği günümüzde varlığını çok az alanda sürdürmektedir. Genellikle süs eşyası, çiçek saksısı, lezzetli yemek yapımı için kullanılan ürünler ve turistik eşya üretimi üretmektedirler. Bildiğimiz kadarıyla Ordu ili sınırları içerisinde bu sanatı sürdüren kalmamıştır.

21 Bahaeddin Yediyıldız, Ordu Kazası ..., s., 109.

22 Bahaeddin Yediyıldız, age., s. 41

1.11. Marangozluk

Ağaç işleri ile uğraşan ve ağacı çeşitli eşya ve araç haline getirmenin adı, marangozluktur.

Marangozluk ayrıldığı kollara göre mobilyacı, doğramacı, dülger, ağaç tornacısı, arabacı, fıçıcı gibi isimler alır. Mobilyacılık halk arasında “ince marangozluk” diye de adlandırılır. Halk arasında “kaba marangoz” denilen doğramacı, kapı, pencere, pancur, lambri gibi işleri; dülger, bina yapımında, binanın çatı, tavan, taban ve merdiven gibi ağaç işlerini; modelci, dökümü yapılacak kulp, tutamak, çeşitli makina ve motor parçalarının yumuşak ağaçtan modelini yapar. Belli başlı araçları; rende, testere, kerpeten, gönye, bileyi taşı, burgu, ege, tokmak, çekiç, tornavida, matkap, mengene, pergel vb.

Marangozluk, önceleri bir ustanın yanında çırak olarak çalışmak suretiyle öğrenilirdi. Zamanımızda bu şekilde de sanat öğrenilmekte ise de daha çok ağaç işleri üzerine açılmış olan Endüstri Meslek liselerinde öğretilmektedir.

Teknolojinin gelişmesiyle elektrikli makineler marangozlukta kullanılmaya başlanmış, el aletleriyle yapılan pek çok iş tarihe karışmıştır. Bununla birlikte marangozluk, varlığını sürdürmek konusunda direnen mesleklerden olduğunu belirtmek gerekmektedir.

1.12. Müzik aletleri yapıcılığı

Türk folkloru içinde, halk müziği ve oyunlarının ayrılmaz bir parçası olan halk çalgılarının ayrı bir yeri vardır.

1.12.1. Bağlama

Bağlama, Türklerin en yaygın olarak kullandığı telli bir çalgıdır. Yörelere ve ebatlarına göre bu çalgıya, bağlama, divan sazı, bozuk, çöğür, kopuz, cura, tambura vb. adlar verilmektedir. Bağlama ailesinin en küçük ve en ince ses veren çalgısı curadır. Bağlama; Tekne, Göğüs ve Sap olmak üzere üç ana kısımdan oluşmaktadır. Tekne kısmı genelde dut ağacından yapılmaktadır. Ancak dut ağacının dışında ardıç, kestane, ceviz, gürgen gibi ağaçlardan da yapılmaktadır. Göğüs kısmı ladin ağacından, sap kısmı ise gürgen, akgürgen veya ardıç ağacından yapılmaktadır. Son yıllarda sanayi ürünü bağlamalar üretilmeye başlanmıştır. Hala bağlama yapan ustalar bulunmakla beraber sayılarındaki düşme dikkat çekmektedir.

1.12.2. Kaval

Kaval, eski çağlardan beri kullanılan üfleli bir Türk çalgısıdır. En eski şekillerinin kamıştan yapıldığı anlaşılmaktadır. Günümüz Türkiye'sinde iyi bir ses elde edebilmek için genellikle armut, ıhlamur, meşe, gürgen, ardıç ve erik ağaçlarından imal edilmektedir. Eskiden kızgın demirle içi yakılarak oyulmaktaymış. Teknolojinin gelişmesiyle günümüzde tornayla bu iş çok kolay duruma gelmiştir. *Dilli* ve *dilsiz* olmak üzere iki türü bulunmaktadır. Üflenmek suretiyle ses elde edilmektedir. Kavalın üflenen kısmına *ağızlık*, en uç kısmına ise *kenarlık* denilmektedir. Üflenen yere yakın bölümde bir, ortada altı, alt ucuna yakın bir bölümde de bir olmak üzere yedi deliği bulunmaktadır. Türkiye'ye Orta Asya'dan geldiği anlaşılmaktadır. Karadeniz Bölgesi'nde Of ve Tokat kavalları meşhurdur. Bununa birlikte Ordu'da da yapılmakta idi. Günümüzde tamamen sona eren meslekler arasında sayılabilir.

1.12.3. Kemeñçe

Kemeñçe; genellikle dip kısmı diz üstüne, baş kısmı sol göğse yerleştirilerek veya serbest bir biçimde yay ile çalınabilen; kısa boylu, perdesiz saplı, uzun tarihî geçmişı bulunan telli bir Türk çalgısıdır. Basit bir tasnif yapılacak olursa iki çeşidi bulunmaktadır. Biri Türk sanat müziğinde kullanılmakta olup *armudî kemeñçe* olarak bilinmektedir. Asıl konumuz olan diğere bir türü ise Türk halk müziği icrasında yerini alan *Karadeniz kemeñçesi*'dir. Kemeñçe çalanlara ve kemeñçe ustalarına *kemeñçeci* denmektedir. Ordu ili ve yöresinde yakın zamanlara kadar kemeñçe ustaları mevcut idi. Günümüzde kemeñçe ustalarının sayısı azalmıştır. Teknolojik gelişmelerle daha kolay ancak daha kalitesiz üreilmeye başlanmıştır.

1.12.4. Zurna

Üflemeli halk çalgılarımızın başında gelir. Kalın zerdali ağacından yapılı ve davulun yanında üflemeli bir çalgı aleti olarak eşlik eder. Kökeni Uluğ Türkistan'dır. Çok eski zamanlardan beri bir çalgı aleti olarak bilinip yapılmaktadır. Zurna üç kısımdan oluşur: a) baş kısım (mezik), şimşir ağacından yapılı. b) ağız kısmı (alt çanak) geniştir. c) orta kısım ise dardır. Zurnanın 15 deliğı vardır. 8 tanesi büyük (nota deliğı), 7 tanesi (çin deliğı) küçüktür. Zurna yapıldıktan sonra şimşir ağacından yapılan mezik kısmının ucuna metem denilen uc, zurna çalan kişiler tarafından kamıştan yapılı. Ordu ili ve yöresinde zurna üreten ve bunu çalan pek çok kişi bulunmakta idi. Bu meslek de tarihe karışmak üzeredir.

1.13. Nalbantlık

Nalbant, hayvanların ayağına arazi koşullarına karşı korumak amacıyla nal takan veya yıpranan nalı değıştiren kişidir. Nalbantlık ise hayvanların ayağına nal çakma mesleğidir. Kullandığı araçlar: Çekiç, kerpeten, mih, özel bıçak, sağık ve hijyen malzemeler, dezenfektanlar, nal ve nal benzeri plastik malzeme. Demirci tarafından üretilen nallar, uygun bir şekilde hayvanların ayağına çivi ile tutturulmaktadır.

Nalbantlık ile ilgili en güzel haber için çağın gereklerine göre yapılmasına devam edilmesidir. Bir ara Eskişehir Osmangazi Üniversitesi-Mahmudiye MYO, Kocaeli Üniversitesi-Körfez MYO, İstanbul Üniversitesi MYO Nalbantlık bölümleri açılmıştır. Günümüzde bu bölümler "Atçılık ve Antrenörlüğü" olarak değıştirilmiştir.

1.14. Sabancılık

Hayvancılık ve tarımda gerekli olan araç ve gereçler ile saban, kazma, kürek ve bel sapsarı vb. gibi araç ve gereçleri yapma mesleğinin genel adı sabancılıktır. Malzemesi genellikle hafif ağaçlardan oluşan kerestelerdir. Toprağı işleyen kısımlar ise demirdir. Bu meslek tamamen ortadan kalkmıştır.

1.15. Semercilik

Semer; beygir, deve, katır, eşek gibi hayvanların sırtına yük bağlamak veya binmek için kullanılan, ağaç bir iskeletin sazla doldurulmuş "yatak"tan oluşan üstlüğüdür. Bu aracı kapma işine semercilik denilir. Semer genellikle ağaç, çuval ve sazdan yapılı. Yük bağlamak ve binek hayvanlarına rahat binmek için kullanılır. Semerler boyunlu ve çatal semer olarak ikiye ayrılır.

Semer yapımında semer otu²³, sicim (ip)²⁴, deri (sırım)²⁵, sahtıyan²⁶, keçe²⁷, telis²⁸, üdürgü²⁹, bedri bıçağı³⁰ başlıca malzemelerdir. Semer bildiğimiz kadarıyla sanayi ürünü haline gelmemiştir. İl ve bazı ilçelerde hala semer yapan ustalarımız az da olsa mevcuttur.

1.16. Sepetçilik

Ordu ili ve yöresinde Sepet, genellikle kestane ve fındık ağacından elde edilen malzemelerle üretilen ve son derece basit bir yapısı olan araçlardır. Farklı amaçlarla daha doğrusu pek çok amaçta kullanıldığı için çok sayıda çeşidi vardır. İhtiyaca göre kulplu ve kulpsuz örülür. Boyuna ve şekline göre kulpluların adları: “*sepet, gıdık/kıdık, zembil, ...*”dir. Kulpsuz olanlara ise: “*sele, göcek, hey, şekek, ...*” adları verilmiştir. Sepet, binlerce yıldır günlük hayatın her kesiminde en önemli malzemeler arasında yer almıştır. Ordu ili, orman ve malzeme zenginliğinden dolayı sepet örenler tarafından pek çok sepet çeşidi üretilmiş ve günlük hayatta kullanılmıştır.

Yaşadığımız günlerde Orta Karadeniz Bölgesi'nde sepet ve sepetçilik tamamen sona ermek üzeredir. Yani sepet artık kullanılmayan malzemeler arasında, sepetçilik de sona ermek üzere olan meslekler arasında yerini almıştır. Sepetçilik de diğer yöresel ürünler gibi çağın gelişmelerine yenik düşmüştür. Muhtemelen 20-30 yıl sonra, müzeler hariç, hiçbir türü hatırlanmayacaktır.

1.17. Taş ustalığı / Taşçılık

Doğadan işlenmemiş olarak elde edilen çeşitli niteliklerdeki taşların, yapılarda veya çeşitli alanlarda kullanılır şekle getiren işinin adı taşçılık veya taş ustalığıdır. Taşın çeşitli kısımlarında kullanılması için; kesilmesi, işlenmesi, üzerlerine yazı yazılması gibi işleri, gerekli takım-alet ve makineler kullanarak yapan kişi, taşçıdır. Kullandığı malzemeler: Blok ayırıcı, madırğa, çarpacak, balyoz, tarak, mucarta, külünk, murç, vb. Blok ve plaka halindeki granit, mermer ve diğer taşları keser ve şekillendirir, taşları perdahlar, çeşitli taşları amaca göre sınıflandırır, tezgâhlarda işler ve ayarlar. Taşların üzerine oyma veya kabartma rakam ya da harfler işler. Blok ya da plaka taşlar üzerine kabartma figürler ya da desenler oyar. Bu meslek de çoğunlukla unutulup gitmiştir. Bununla birlikte Afyon Merkez Endüstri Meslek Lisesi, Kırşehir Merkez Endüstri Meslek Lisesi bünyesinde “Mermer Teknolojisi” bölümleri kurulmuş olması sevindiricidir.

23 Semer otu, bir bataklık bitkisidir. Kamış gibi bataklıkta yetişir. İçi süngere benzer. Sıkıldığında tekrar eski haline döner. Bu özelliğinden dolayı semer yapımında dolgu malzemesi olarak kullanılır. Semerin gövdesinin esnek olmasını sağlar. Berdi Anadolu'da hasır, kürsü, sepet ve açık malzemelerinin yapımında kullanılırdı. Sağlıklı, doğal bir malzemedir. Bataklıkların kurutulması ve sulak yerlerin kalmaması bu bitkinin de yok olmasına sebep olmuştur. Günümüzde ise yurdumuzda yok denecek kadar az yetişmektedir.

24 Sicim (Kınnap) keten, kenevir gibi bitkilerin liflerinden yapılan ince ve sağlam ip, “İngiliz sicimiyle asın” deyimini, sicimin ne kadar sağlam olduğunu anlatır.

25 Sırım, sahtıyanın ıslatıldıktan sonra makasla ince ince kesilmesiyle elde edilir.

26 Sahtıyan, tabaklanmış ve cilalanmış teke derisidir. “Tabak sevdiği deriyi taştan taşa vurur” deyimini buradan gelir.

27 Keçe, koyun yapağısından dövülerek ve sıkılarak dokuma işlevi yapılmadan elde edilen bir çeşit kaba kumaştır.

28 Telis, bitkisel liflerden dokunmuş kaba örgülü kumaştır.

29 Üdürgü, Orta Asya'dan beri günümüze kadar gelmiş eski bir delme aleti olup, günümüz matkabının ilkel şeklidir. İki parçadan oluşur: Yay olduğu için adına kemane üdürgü de denilmektedir. Yay bu ikinci parçayı sağa-sola çevirme işlemini gerçekleştirir.

30 Berdi bıçağı: Ahşap saplı olup ipe doğru eğimlidir, bıçağın kesen tarafı testere ağzına benzer.

1.18. Yayıkçılık

Yayık, tereyağı çıkarmak için sütün, yoğurdun içinde çalkalandığı kap olarak tarif edilebilir. Bu kabı imal etme işine yayıkçılık denmektedir. Fıçı yapımı ile benzerlik göstermektedir. Yayıklar, fıçılar çeşitli ebatlarda imal edilir. Günümüzde şarabı yıllandırmada en rağbet edilen 50-60 litrelik yayıklar ideal büyüklükte olurdu.

Genellikle ladin ağacı kullanılmaktadır. Ahşabın dokusunu zedelememek için kesilirken el testeresi veya hızar kullanılmaktadır. Ağacın kerestesi çıkarıldıktan sonra, keresteler kurumaya bırakılır. Bazı ustalar, keresteleri ormanda üç yıl boyunca doğal şartlarda kurumaya bırakır. Ya da yaklaşık bir yıl bir çatı altında, arada bir sulayarak, ahşabın nem oranının yüzde 17-18 seviyelerine inmesini bekler. Sonra ince tahtalar haline getirilip yayık oluşturulur. Teknolojinin gelişmesi ile tamamen yok olan sanatlar arasına girmiştir. Sadece turizm amaçlı küçük yayıklar üretilmektedir.

Sonuç:

Yukarıda da bahsedildiği gibi Ordu ili ve yöresinde bu meslekler ya sona ermiştir ya da son temsilcileri ile şimdilik yürütülmektedir. Son temsilcilerin de işi çok uzun zaman götüremeyeceği aşikârdır. Zira hiçbir teşvik uygulaması olmadığı için konu kendi içerisinde sorun yumağı haline gelmiştir. Usta çırak ilişkisi tarihe karışmıştır. Halk eğitim merkezleri ve diğer eğitim kurumlarında bu mesleklerin adı bile geçmemektedir.

Bu meslekler tarihin karanlığına gömülmeden ve iş işten geçmeden konu ile ilgili çalışmalar yapılmalıdır.

Karşı karşıya olduğumuz sorun, bir etnografya müzesinin kapasitesini kesinlikle aşmaktadır. Zira sorun küçük parçaların bir etnografya müzesinde sergilenmesi ve korunmasının çok çok ilerisindedir. Bütün bunlarla birlikte Türkiye Cumhuriyeti kurumları bu sorunları çözebilecek güce, tecrübeye ve birikime sahiptir.

Ordu ili ve yöresinde yüzlerce yıldır sürüp gelen ve sona ermekte olan meslekler, bütün imkânlar değerlendirilerek ekonomik değeri yükseltilmelidir. Karadeniz bölgesinde son yıllarda iç ve dış turizm yükselen bir değer olarak karşımızda durmaktadır. Ekonomik değeri yükseltilen bu alanlar başta turizm olmak üzere pek çok alanı olumlu etkileyecektir. Ayrıca yöre insanı tarihi değerleri ile iç içe yaşamının ayrıcalığını yaşayacaklardır.

Biz bildirimizde bahsedilen meslekler ile ilgili kısaca bilgi verdikten sonra, sonraki nesillere bu birikimin nasıl ulaştırılacağı konusunu bilim âlemi ile paylaşmaya çalışacağız. Şurası unutulmamalıdır ki dünya üzerinde yer alan gelişmiş bütün ülkeler, kendi değerleri ve birikimlerini kullanarak kalkınmışlardır.